

AZ Ó-MAGYAR MÁRIA-SIRALOM.

HA A NAPKELET olvasói előveszik az első évfolyamot s megkeresik benne a 191. lapot, ott találják a legrégebb magyar verset. 1922-ben jutott hazánkba az a hír, hogy külföldön egy régi kódexből előkerült a magyar költészetnek és nyelvnek ama régi szép emléke, az immár hatszáz évesnél is régebb, úgynevezett ó-magyar Mária-siralom. Azt azután a Napkelet 1923-ban, az első évfolyamban, elsőnek sietett megismertetni az olvasó közönséggel.

Bizony, sokat változott hatszáz év alatt a mi nyelvünk. Némely szó máig immár feledésbe került, a legtöbb szó vagy nyelvtani alak hajdan más-képen hangozott, igen soknak többé-kevésbé különbözőt régi jelentése, alkalmazása, hangulata, stílusbeli értéke a maitól. Ne ütődjünk meg hát azon, ha egy-egy nyelvemlék meglelték hirtelenében még a szaktudósok sem tudják megérteni, megmagyarázni annak minden részecskéjét.

Tudta ezt az ó-magyar Mária-siralomnak Napkelet-beli első közlője, ismertetője is. Ezért jósolta meg mindjárt ezt, hogy: «Az Árpád-kori Mária-siralomvers sokáig fogja még foglalkoztatni a tudományt, hiszen a már jó 150 éve ismeretes Halotti Beszéd irodalma sincs még lezárva. Ily lelet, ha egyszer belekerült a tudományos és irodalmi élet eleven forgalmába, soha többé ki nem eshet onnan».

Valóban, az első közlés óta többen igyekeztek hozzájárulni az első magyarázatokhoz. Én is régebb óta figyelmesen hallgattam a névtelen költőnek sok század távolából felénk zengő igéit, figyeltem, hogy melyik hangjára melyik húr rezdül rokonként a Jézus szenvedését és Mária siralmát festő régi magyar vallásos irodalomból. Megírtam «nyelvtörténeti és stílustörténeti magyarázatát»-t az egész ó-magyar Mária-siralom mindazon helyének, melyet eddig vagy épen nem tudtunk megérteni, vagy nem voltunk bizonyosak értelmében. Tanulmányomat bemutattam már a M. T. Akadémiában, itt pedig legyen szabad közzé tennem vizsgálódásaim és fejtegetéseim eredményéül az ó-magyar Mária-siralom szövegét, mai helyesírással ugyan, de lehetőleg pontosan föl-tüntetve az egykorú kiejtést, amellyel az hatszáz éve buzgott a hívek ajakán. E szöveg mellett adom magyarázatul mai prózai nyelven a régi ének sorainak értelmét is.

Egykorú kiejtés.

Mai nyelven.

*Volék sirolm-tudotton.
Sirolmol sepedek,
Búol oszuk, epedek.*

*Választ világomtúl,
Zsidou, fiodumtúl,
Ézes ürümentül.*

1.

*Valék siralom-nem-ismerő.
Siralommal zokogok,
Búval aszok, epedek.*

2.

*Elválaszt világosságomtól,
A zsidó, az én fiamtól,
Édes örömentől.*

Ó en ézes urodam,
Eggyen-iggy fiodum,
Síron anyát teküncsed,
Búabeleül kinyúhhad !

Szemem künvel árad,
En junkum búol fárad;
Te vérüd hullotja
En junhum olélotja.

Világ világa,
Virágnak virága !
Keserüen kínzatul,
Vos szegekkel veretül.

Ú nekem, en fiom,
Ézes mézül !
Szégyenül szépségüd,
Vérüd hioll vízeül.

Sirolmom, fuhászatum
Tértetik kiül,
En junhumnak bel búá,
Ki sumha nim hiül.

Végy, halál, engümet,
Éggyedüm illyen,
Maraggyon urodam,
Kit világ féljen !

Ó, igoz Símeonnok
Bezzeg szovo ére:
Én érzem ez bú túrút,
Kit níha égtre !

Tüled válnum kell,
De nüm valállal,
Hul így kinzassál,
Fiom, halállal.

Zsidou, mit téssz túrvéntelen?
Fiom mért hol büüntelen?
Fugva, húsztuzva,
Üklelve, ketve
Ülöd !

3. Ó én édes uram,
Egyellenegy fiam,
Síró anyát tekintsed,
Vond ki bújából !

4. Szemem könnyel árad,
Én szívem búval fárad;
Te véred hullása
Én szívem alélása.

5. Világnak világossága,
Virágnak virága !
Keservesen kínzatol,
Vas szegekkel átveretel.

6. Jaj nekem, én fiam,
Édes, mint a méz !
Meggyláztatik szépséged,
Véred hull, mint a víz.

7. Siralmam, fohászkodásom
Tértítetik kifelé,
Én szívemnek belső búja,
Mely soha nem enyhül.

8. Végy, halál, engemet,
Egyellenem hadd éljen,
Maradjon az én uram,
Kit e világ féljen !

9. Ó, az igaz Símeonnak
Bizonyos szava utolére:
Én érzem a búnak e törét,
Melyet ő egykor nekem megjósolt.

10. Tőled válnom kell,
De nem boldogan,
Mikor így kínzatol,
Fiam, halálosan.

11. Zsidó, mit téssz törvénytelenül?
Fiam miért hal meg büntelenül?
Meggjogván, húzván-vonván,
Megöklözvén, megkötözvén
Megölöd !

*Kegyüggyetük fionnak !
Ne légy kegyülm mogomnok !
Ovogy halál kínáal
Anyát ézes fiáal
Egyembelü ülljétük !*

*Kegyelmezzetek fiamnak !
Ne légy kegyelem magamnak !
Vajha halál kinjával
Anyát édes fiával
Egyetemben öljétek meg !*

Jegyzetek.

1. verssz. *Seped* a *szepeg* igével egy töről fakadt. Régen a *szepeg* is hangos sírást, zokogást jelentett, hangulata nem komikus volt, hanem komor, megható. 3. vsz. *Kinyúhhad* a mai *kinyújtsad*, régi jelentése «kivond». 4. vsz. *Junh* kihalt szó, a szívet jelentette, mint az érzelmek székhelyét. 7. vsz. *Hiül* a mai *hül* ige, ezzel fejezték ki a fájdalom enyhülését is. 10. vsz. *Valál* kihalt szó, gazdagságot és boldogságot jelentett (a *boldogság* szónak is volt valamikor gazdagság jelentése). *Valállal* = boldogsággal, boldogan. *Hul így kinzassál* = holott így kínzatosol. *Hul* = hol-ott, *kinzassal* pedig latinus conjunctivus. 11. vsz. *Húszluzva* ma így hangzanék : *húzdozva*. *Üklel, öklel* régen ököllet való ütést jelentett. A marha nem öklelt, hanem *tülkölt*. 12. vsz. *Ovogy* a mai *avagy*, de jelentése itt nem választó kötőszó, hanem óhajtó indulatszó : vajha !

Mészöly Gedeon.

VILÁGÍTÓ ÁLOM.

*Már minden elsötétült,
a Nap arca leesett,
házunkra holdas éj ült,
szeme sárgán belesett.*

*Sétálgattam szobámban,
terveztem százal-ezret
s a fal mellett az ágyban
kis fiacsám lélegzett.*

*Ajka mint a pillangó
szétnyílt-bezárult egyre
s mint parányi kandalló
sugárzott rám friss teste.*

*Lassan fölé hajoltam
s bent mint távoli tik-tak
gyermekéveim gyorsan
tűnő órái hívtak.*

*Messziről hívtak, lágyan
csalogatón csengettek
s illatos zöld határban
lelkem ismét gyermek lett.*

*Labdám magasba dobtam,
gömbje forgott, gömbje szállt,
míg a felhők nyugodtan
szűrték a Nap aranyát.*

*Két térdem egybezárva
ott feküdtem az ágyon
s fölöttem mint a lámpa
világított az álom.*

Gulyás Pál.